

JAUNŪJŲ DARBININKŲ PROFESINIŲ INTERESŲ CHARAKTERISTIKA

J. ČEBELIS

Ivadas. Jaunųjų darbininkų požiūrio į darbą formavimui skiriama daug dėmesio. TSRS Ministrų Taryba viename iš paskutinių savo nutarimų (3) įpareigojo visas įmones, žinybas, organizacijas gerinti jaunimo adaptaciją gamyboje.

Požiūrio į darbą formavimas užima svarbią vietą psichologijos bei sociologijos moksliniuose tyrimuose. Daugelis autorių ((2, 9, 10) pažymi, kad vienas iš svarbiausių jaunųjų darbininkų požiūrio į darbą rodiklių yra profesinis interesas.

Iki šiol tirta beveik vien mokinių profesiniai interesai. Mūsų tyrimo objektas - jaunieji darbininkai (iki 25 metų) su viduriniu išsilavinimu. Dauguma jaunuolių, įsijungiančių į gamybinę veiklą, yra buvę abiturientai. Tačiau svarbiausia, kad jaunieji darbininkai su viduriniu išsilavinimu dažnai keičia darbo vietas, nesidomi darbininkų profesijomis (4, 5, 7). Todėl profesinius interesus reikia formuoti ir įtraukus juos į gamybinę veiklą.

Pirmiausia reikia apibrėžti intereso sąvoką. Psichologinėje literatūroje (2, 6, 11) interesas plačiau prasme yra apibrėžiamas kaip sudėtingos struktūros psichinė savybė, kuri reiškiasi emociju, pažinimo ir valios atrenkamuoju kryptingumu.

Profesinis interesas yra viena iš intereso rūšių. Tai - psichinių savybių ir būsenų, stimuliuojančių žmogaus veiklą, kompleksas, kuris, žmogui susiduriant su skirtingais veiklos objektais, reiškiasi pažinimo, jausmų ir valios procesų aktyvumu ((2). Mes taip pat pritariame šiam profesinio intereso apibrėžimui.

Vadovaujantis profesinio intereso apibrėžimu, reikia rasti tas psichines savybes, būsenas bei procesus, kurie atskleistų jaunųjų darbininkų profesini-

nių interesų struktūrą. Psichologinėje literatūroje pažymima, kad jaunųjų darbininkų profesinius interesus atskleidžia: darbo ir specialybės vertinimo emocijos, pažiūra į kūrybą, profesinį augimą, profesijos patrauklumo vertinimas, valios savybės, taip pat vertybinės orientacijos.

Minėtų psichinių savybių, būsenų bei procesų sujungimas jaunųjų darbininkų profesinių interesų neparodys, jeigu nebus atskleisti atskirų komponentų dinaminiai ryšiai bei jų funkcinė priklausomybė.

Vadovaudamiesi profesinių interesų, kaip atskiro asmenybės simtokomplekso, supratimu (8) ir remdamiesi empirine tyrimų bei stebėjimų medžiaga, nustatėme jaunųjų darbininkų profesinių interesų lygius, kuriuose vienas struktūrinis komponentas suponuoja kitus tolygaus intensyvumo komponentus. Minėtuose lygiuose pateikiamos atskiros, teorinei bei taikomajai psichologijai reikšmingos struktūros (2), kurios kaip tik ir atspindi atskirų profesinio intereso komponentų dinaminį ryšius.

Pagal profesinių interesų lygius visus jaunuosius darbininkus suskirstėme taip:

- a) neturintys intereso;
- b) su vartotojo interesu (šiuo lygyje pastebima profesinio kryptingumo užuomazga);
- c) su veikėjo interesu (aukštesnė profesinio intereso formavimosi pakopa);
- d) su specialiu profesiniu interesu (susiformavęs profesinis kryptingumas).

Remdamiesi S. Kregždės (2) tyrimais, padarėme prielaidą, kad jaunųjų darbininkų profesinių interesų lygius galima nustatyti ir bandėme tai patvirtinti praktiškai. Tyrimo objektas buvo 110 jaunų (iki 25 metų) Vilniaus baldų kombinato darbininkų, baigusiu dienines bendrojo lavinimo vidurines mokyklas.

Tyrimo metodika. Konstatuodami jaunųjų darbininkų profesinius interesus, naudojome tokia metodika:

- 1) interviu jaunųjų darbininkų profesinių interesų lygiams, įsidarbinimo motyvams, ateities planams išaiškinti;

2) anketa jaunųjų darbininkų profesijos patrauklumo vertinimui išaiškinti;

3) anketa jaunųjų darbininkų vertybinėms orientacijoms išaiškinti;

4) dokumentų analize (jaunųjų darbininkų kadry įskaitos kortelės, dalyvavimo racionalizacinėje, visuomeninėje veikloje, kvalifikacijos kėlimo dokumentai);

5) interviu su jaunojo darbininko meistru meistro požiūriui į jaunąjį darbininką išaiškinti.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė. Tyrimo rezultatai parodė, kad 48,2% jaunųjų darbininkų profesinio intereso neturi. Jie buvo nepatenkinti darbu, specialybe, nesidomėjo kūrybine veikla, kai kada ir profesiniu augimu. Specialybė jiems atrodė nepatraukli, taip pat trūko valios savarankiškai dirbti. Jų vertybinės orientacijos neturėjo ryšio su profesiniu interesu.

Vartotojo intereso lygiui priskyrėme 43,6% jaunųjų darbininkų. Šie darbininkai darbu ir specialybe buvo patenkinti, domėjosi kūrybine veikla, bet neketino ja užsiimti, buvo linkę į profesinį augimą, bet nesistengė į jį įsijungti. Specialybė jiems atrodė mažai patraukli, stengėsi dirbti savarankiškai. Jų vertybinės orientacijos neturėjo ryšio su profesiniu interesu.

Į veikėjo intereso lygį pateko 8,2% jaunųjų darbininkų. Šie darbininkai darbu ir specialybe buvo patenkinti, stengėsi įsijungti į kūrybinę veiklą, profesinį augimą, specialybė jiems atrodė patraukli. Jie kėlė tikslus darbui, bet jų vertybinės orientacijos neturėjo ryšio su profesiniu interesu.

Specialaus profesinio intereso neturėjo nė vienas mūsų tiriamųjų. Turintys šį profesinį interesą darbininkai būna patenkinti darbu ir specialybe, stengiasi dirbti kūrybiškai, augti profesiniu požiūriu, specialybė jiems labai patraukli, jie kelia tikslus ilgesniam laikui, juos sieja su profesinio augimo perspektyva, profesinė veikla tampa vertybe.

Pagrindinė priežastis, nulėmusi tokius jaunųjų darbininkų profesinių interesų tyrimų rezultatus, yra atsitiktinis profesijos pasirinkimas. Dauguma jaunuolių vidurinės mokyklos vyresnėse klasėse

nemanė čia dirbti. Tyrimai parodė, kad 47,9% jaunųjų darbininkų, neturinčių profesinio intereso, 31,2% turinčių vartotojo interesą, 22,2% - veikėjo interesą, ketino stoti į aukštąsias mokyklas. Pasirinkti įvairaus profilio darbininko specialybes ketino 30% neturinčių intereso, 37,5% turinčių vartotojo interesą, 55,5% - veikėjo interesą. Tuo tarpu įsidarbinti Vilniaus baldų kombinate ketino tik 1,8% neturinčių profesinio intereso, 6,2% turinčių vartotojo interesą, 22,2% - veikėjo interesą.

Labiau įsigilinti į tyrimų rezultatus padeda ir jaunųjų darbininkų profesinių interesų struktūros komponentų analizė. Pavyzdžiui, visi jaunieji darbininkai, turintys įvairaus lygio profesinius interesus, buvo patenkinti savo darbu ir specialybe, bet nevienodai. Turintiesiems vartotojo interesą darbas dažniausiai sukeldavo pakilią nuotaiką, veikėjo interesą - pastoviai pakilią nuotaiką. Tuo tarpu neturintieji intereso darbą vertino neigiamai. „Dažniausiai darbą atlieku todėl, kad būtina... - pažymi viena iš neturinčių intereso darbininkių. - Ir kas 10-15 minučių žiūriu į laikrodį, kad tik greičiau galėčiau išeiti už kombinato vartų“.

Nevienoda jaunųjų darbininkų pažiūra į kūrybinę (racionalizacinę) veiklą. Jaunieji darbininkai, neturintys profesinio intereso, kūrybine veikla nesidomėjo ir neketino ja užsiimti. Jų pagrindiniai motyvai buvo tokie: racionalizacinė veikla nedomina (28,3%), nėra ką racionalizuoti (22,6%), nėra patyrimo (16,9%). Jaunieji darbininkai, turintys vartotojo interesą, domėjosi racionalizacine veikla, bet neketino ją užsiimti. Ketinantieji užsiimti racionalizacine veikla beveik visi turėjo veikėjo profesinį interesą. Jų pagrindiniai motyvai buvo tokie: palengvinti darbą, pagerinti techniką (55,5%) ir racionalizacinės veiklos įdomumas (22,2%). Vienas iš darbininkų, turinčių veikėjo interesą, pažymėjo: „Manau, kad racionalizacinė veikla būtina visiems; mane nuo vaikystės traukia technika, jau pirmomis savo darbo dienomis pastebėjau, kad mano darbe yra ką racionalizuoti“.

Galima buvo tikėtis, kad jaunieji darbininkai, neturintys profesinio intereso, bus priešiški ne tik

1 l e n t e l ė. Jaunųjų darbininkų

Darbininkų profesinių interesų lygis	Darbininkų skaičius	%	Įsidarbinimo	
			aplinkybės	draugų pavyzdys
Neturintys intereso	53	48,2	39,7	20,8
Su vartotojo interesu	48	43,6	20,9	10,4
Su veikėjo interesu	9	8,2	-	11,1
Iš viso:	110			

kūrybinei veiklai, bet ir profesiniam augimui. Tačiau ši hipotezė nevisiškai pasitvirtino. Tik 5,5% jaunųjų darbininkų neketino kelti profesinės kvalifikacijos, o 8,2% nežinojo, ar kels. Beveik visi iš jų neturėjo profesinio intereso arba ruošėsi keisti specialybę. Šių jaunųjų darbininkų aktyvumą kvalifikacijos kėlimo atžvilgiu dažnai lemdavo ne profesinis interesas. Pateikiame tipišką, neturinčio profesinio intereso darbininko nuomonę apie kvalifikacijos kėlimą: „Dabartinės specialybės žinios manęs visiškai nedomina, bet, keliant kvalifikaciją, kyla ir atlyginimas, be to, specialybė gali praversti“.

Kai kurie jaunieji darbininkai, neturintys profesinio intereso, net ketino įgyti baldų pramonės profilio specialybės aukštąjį išsilavinimą. Tai nulėmė noras įgyti aukštąjį išsilavinimą, o ne domėjimasis baldų pramonės profilio inžinieriaus specialybe.

Dauguma jaunųjų darbininkų labai vertino aukštąjį išsilavinimą, ypač jaunieji darbininkai be profesinio intereso. Darbininkai, labai vertinę savo profesijos patrauklumą, taip pat vertino ir kitas darbininkų profesijas.

Tyrimų rezultatų analizė parodė, kad jaunųjų darbininkų profesinių interesų lygiai 1 lentelėje turi stiprų (0,77) ryšį su motyvais, 2 lentelėje taip pat stiprų (0,67) ryšį su ateities planais darbo atžvilgiu. Abiejų lentelių statistinis reikšmingumas lygus 0,05. Apskaičiuota remiantis K. Pirsono

įsidarbinimo motyvai

motyvai, %

geras darbo užmokestis	pasiūlė kadry skyrius	reikia stažo į aukštąją mokyklą	specialybė atrodė įdomi	specialybė atrodė patraukli	iš anksto buvo susipažinęs su darbu kombinate	kiti motyvai
7,6	5,7	7,6	3,7	3,7	9,4	1,8
4,2	4,2	4,2	27	14,5	10,4	4,2
-	-	-	55,6	22,2	11,1	-

kontingencijos koeficientu su pataisa (1, 96):

$$C_{\gamma} = \sqrt{\frac{\varphi^2}{1 + \varphi^2}} \sqrt{\frac{k_1 \cdot k_2}{(k_1 - 1) \cdot (k_2 - 1)}}$$

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad kuo aukštesnis jaunųjų darbininkų profesinių interesų lygis, tuo būdingesni motyvai, turintys profesinio kryptingumo elementų. Pavyzdžiui, darbininkams, neturintiems profesinio intereso, įsidarbinimą dažnai nulėmė aplinkybės (39,7%), nemažai įtakos turėjo draugų pavyzdys (20,8%). Tuo tarpu darbininkų, turinčių vartotojo interesus, įsidarbinimą dažnai nulėmė ir motyvai, turintys profesinio kryptingumo elementų:

2 l e n t e l ė. Jaunųjų darbininkų ateities planai darbo atžvilgiu

Darbininkų profesinių interesų lygis	Darbininkų skaičius	%	Ateities planai %		
			dirbti toliau	palikti darbą	planų neturėjo
Neturintys intereso	53	48,2	43,4	43,4	13,2
Su vartotojo interesu	48	43,6	64,6	18,7	16,7
Su veikėjo interesu	9	8,2	88,9	11,1	-
Iš viso:	110				

specialybė atrodė įdomi (27%), patraukli (14,5%). Net 55,6% darbininkų, turinčių veikėjo interesą, čia įsidarbino todėl, kad specialybė atrodė įdomi. Jaunųjų darbininkų profesiniai interesai yra susiję ir su ateities planais.

Duomenys, pateikti 2 lentelėje, rodo, kad daugelis (43,4%) darbininkų, neturinčių profesinio intereso, artimiausiu metu ketina išeiti iš darbo. Tuo tarpu iš darbininkų, turinčių vartotojo interesą, ketino išeiti 18,7%, veikėjo – 11,1%.

Išvados: 1. Kuo aukštesnis profesinių interesų lygis, tuo mažiau jaunųjų darbininkų jį turi. Nė vienam nebuvo būdingi susiformavusio (specialiai profesinio) intereso požymiai.

2. Profesinių interesų lygiai turi glaudų ryšį su motyvais. Kuo aukštesnis profesinių interesų lygis, tuo būdingesni motyvai, turintys profesinio kryptingumo elementų.

3. Tyrimų duomenų analizė rodo, kad jaunųjų darbininkų adaptavimosi metu reikia formuoti jų profesinius interesus.

Vilniaus valstybinis
pedagoginis institutas
Psichologijos katedra

Įteikta 1980 m.
lapkričio mėn.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bitinas B. Statistiniai metodai pedagogikoje ir psichologijoje. – Kaunas, 1974.

2. Kregždė S. Profesinių interesų psichologija (spekcurso konspektas), 1975 (rotoprintas).

3. Постановления Совета Министров СССР. О мерах по дальнейшему улучшению использования выпускников профессионально-технических учебных заведений на промышленных предприятиях, стройках и в сельском хозяйстве. – В кн.: Собрание постановлений правительства СССР. М., 1980. № 18, с. 106.

4. Бубякина М. П., Русалинова А. А. Некоторые вопросы адаптации новичков на производстве. – В кн.: Человек и общество. Л., 1971, вып. 8, с. 51–55.

5. Гичан И. С. Психологический анализ наставничества и его роль в профессиональном становлении выпускников школы: Канд. дис. – Киев, 1977.

6. Гордон Л. А. Психологія і педагогіка інтересу. – Київ, 1940.

7. Каширин В. Н. Интерес молодежи к рабочим профессиям и проблемы его формирования: Автореф. канд. дис. – М., 1974.

8. Мерлин В. С. Проблемы экспериментальной психологии личности. – Учёные записки. Пермь, 1970.

9. Скородумов Н. М., Чугунова Э. С. Профессиональная устойчивость молодых рабочих. – М., 1969.

10. Чугунова Э. С. О некоторых социально–психологических условиях профессиональной устойчивости молодых рабочих. – В кн. Человек и общество. Ученые записки. Вып. 1. Л., 1966, вып. 1, с. 35–44.

11. Шукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М., 1972.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ МОЛОДЫХ РАБОЧИХ

И. ЧЯБЯЛИС

Резюме

В статье излагаются результаты исследования профессиональных интересов молодых рабочих (в возрасте до 25 лет) Вильнюсского мебельного комбината на фоне четырех уровней этих интересов, дается их сравнительная характеристика. Результаты исследований показали, что 48,2% молодых рабочих пришли на комбинат без профессионального интереса, у 43,6% обследованных был низкий (потребителя), у 8,2% – более высокий (деятеля) уровень профессиональных интересов. Наивысшего (собственно профессионального) уровня профессиональных интересов не было ни у одного из молодых рабочих, что указывает на необходимость формирования профессиональных интересов.

CHARACTERISTIC OF PROFESSIONAL INTERESTS OF YOUNG WORKERS

J. ČEBELIS

Summary

The article acquaints us with the findings of professional interests of the Vilnius Furniture Centre. All the young workers are divided into four groups and characterized accordingly.

The results of the investigation of young workers (up to 25 years of age) have shown that 48.2 per cent of them came to the enterprise without any professional interest, 43.6 per cent - had the lower (consumer), and 8.2 per cent - the higher (worker) level of professional interests. Yet none of them had the highest (specially professional) level of professional interests. It proves the necessity of moulding the professional interests of the young workers.